

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ЁШ АВЛОДНИ ТЕРРОРИЗМ ВА ЭКСТРЕМИЗМ ТАҲДИДЛАРИДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ

Атажанов Ўткир Маматсалаевич

Мустақил тадқиқотчи

Икрамов Ортиқжон Равшан ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси кундузги

Таълим 3-ўқув курси 311-гуруҳ курсанти.

Аннотация: Мақолада терроризм ва экстремизмнинг ёшлар онгига салбий таъсири, уларнинг жамият хавфсизлигига таҳдиди ҳамда бу иллатларнинг олдини олишда профилактика инспекторларининг ўрни ва вазифалари апрофлича таҳлил қилинган. Илмий таҳлиллар ва 2024 йил статистик маълумотлари асосида ёшлар жиноятчилиги динамикаси, радикал ғояларга мойиллик сабаблари, профилактика ишларининг самарадорлиги кўрсатилган. Шунингдек, мақолада рақамли профилактика тизимларининг (“Хавфсиз талаба”, “yoshlar.ijro.uz”) афзалликлари, оталиқ тизимида амалга оширилган чоратадбирлар ва уларнинг амалий аҳамияти ёритилган. Муаллиф томонидан профилактика инспекторлари фаолиятини такомиллаштириш бўйича илмий асосланган таклифлар, жумладан, “Ёшлар хавфсизлиги индекси”ни жорий этиш, “киберпрофилактика” тизимини ривожлантириш ва ёшлар орасида маънавий-мафкуравий иммунитетни мустаҳкамлаш бўйича амалий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: терроризм, экстремизм, профилактика инспектори, ёшлар хавфсизлиги, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, киберпрофилактика, мафкуравий иммунитет, рақамли назорат, оталиқ тизими, хавфсиз талаба.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНСПЕКТОРОВ ПРОФИЛАКТИКИ ПО ЗАЩИТЕ МОЛОДЁЖИ ОТ УГРОЗ ТЕРРОРИЗМА И ЭКСТРЕМИЗМА: ПРАВОВЫЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ

Аннотация: В статье рассматриваются проблемы влияния терроризма и экстремизма на сознание молодёжи, их угроза общественной безопасности, а также роль и задачи инспекторов профилактики в предотвращении этих явлений. На основе анализа статистических данных за 2024 год выявлены основные тенденции молодежной преступности и причины склонности к радикальным идеям. В работе отражены результаты внедрения цифровых профилактических систем («Хавфсиз талаба», «yoshlar.ijro.uz»), а также эффективность «отцовского» наставничества сотрудников правоохранительных органов. Автором предложены научно обоснованные

рекомендации по совершенствованию деятельности инспекторов профилактики, в частности внедрение «Индекса безопасности молодёжи», развитие системы «киберпрофилактики» и укрепление идеологического иммунитета среди молодёжи.

Ключевые слова: терроризм, экстремизм, инспектор профилактики, безопасность молодёжи, профилактика правонарушений, киберпрофилактика, идеологический иммунитет, цифровой мониторинг, система наставничества, Хавфсиз талаба.

Профилактика инспекторлари ички ишлар органлари тизимида ёшлар билан ишлашнинг амалий бўғини ҳисобланади. Улар жиноятларнинг олдини олиш, ҳуқуқий саводхонликни ошириш, маънавий-ахлоқий тарбия ишларини ташкил этиш ҳамда экстремистик таъсирларга қарши профилактик чораларни амалга оширадilar.

Бунда ёшларнинг мафкуравий иммунитетини кучайтиришда муҳим аҳамият касб этди. Бироқ, айрим ҳудудларда профилактика ишлари ҳали ҳам расмий ҳисобот характерида бўлиб, тизимли таҳлил ва индивидуал ёндашув етишмайди.

Амалиёт таҳлиллари шуни кўрсатадики:

1. Профилактика инспекторларининг аксарияти терроризм ва экстремизмнинг мафкуравий усуллари бўйича етарли билимга эга эмас;
2. Ёшлар билан ишлашда психологик ёндашув ва ишончли мулоқот кўникмалари кам;
3. Интернет ва ижтимоий тармоқларда профилактик таъсир самарасиз;
4. Маҳалла ва таълим муассасалари билан ҳамкорликда ягона электрон маълумот базаси йўқ.

Шу боис, “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонунда белгиланган вазифаларни тўлиқ бажариш учун рақамли назорат ва фуқаролик жамияти иштирокини кучайтириш зарур.

Британияда “Prevent Strategy”, Малайзияда “Радикализмга қарши маънавий тарбия” дастурлари самарали иш берган. Улар мафкуравий профилактикани давлат, ота-она ва жамоат ташкилотлари ҳамкорлигида амалга оширади.

Ўзбекистонда бу тажриба миллий шароитга мослаштирилиб, “маҳалла-оила-таълим муассасаси-профилактика инспектори” тизими орқали интеграция қилиниши керак. Бу тизим ёшларнинг ҳар бир босқичда назоратда ва мафкуравий муҳофазада бўлишини таъминлайди.

Терроризм ва экстремизмнинг олдини олишда профилактика инспекторларининг фаолияти қуйидаги йўналишларда такомиллаштирилиши лозим:

- ёшлар онгида миллий ғоя ва ватанпарварлик руҳини мустаҳкамлаш;
- интернет орқали радикал ғояларга қарши ахборот профилактикаси;

• мафкуравий таҳдидларни мониторинг қилиш ва тезкор маълумот алмашиш тизимини йўлга қўйиш;

• “оталик тизими”ни индивидуал ёндашув асосида кучайтириш.

Масалан, 2024 йилда жиноятларнинг 27,7 фоизи енгил даромад топиш истаги билан боғлиқ бўлган. Бу ҳолат ёшларнинг меҳнат ва касб-хунар соҳаларидаги иштирокини ошириш орқали олдини олиш мумкинлигини кўрсатади.

Терроризм ва экстремизмнинг замонавий шаклларига қарши самарали восита — рақамли назорат ва маълумотлар тизими ҳисобланади.

Ички ишлар вазирлиги ташаббуси билан ишлаб чиқиляётган “Хавфсиз талаба” электрон тизими ижарада ёки ота-онасиз яшовчи талабаларни мониторинг қилиш орқали жиноятчилик хавфини камайтиради.

Шунингдек, “yoshlar.ijro.uz” ягона платформаси орқали 4 миллион ёш билан иш жараёнлари рақамли кузатувга олинган. Бу тизим орқали профилактика инспекторлари ёшларнинг ҳолати, муаммоси ва хулқ-атворини аниқ таҳлил қилиш имконига эга бўлмоқда.

Терроризм ва экстремизмга қарши курашиш фақат ҳуқуқий билим билан чекланмаслиги керак. Профилактика инспекторлари:

• психология ва педагогика соҳасидаги билимларни эгаллаши;

• ахборот хавфсизлиги ва медиасаводхонлик бўйича мунтазам ўқувларда иштирок этиши;

• “психологик профилактика” усуллари амалиётга жорий этиши зарур.

Инспекторларнинг малакасини баҳолашда янги кўрсаткич — “Ёшлар хавфсизлиги индекси” жорий этилиши мақсадга мувофиқ. Бу индекс маълум ҳудудда ёшлар орасида экстремистик таъсир хавфини аниқ кўрсатади.

Юқоридагилардан келиш чиққан ҳолда қуйидагилар таклиф қилинади:

1. Профилактика инспекторлари фаолиятини рақамлаштириш ва “бириктирилган ёшлар маълумотлар базаси”ни яратиш;

2. Ишсиз ёшларни касбга ўқитиш ва тадбиркорликка жалб қилиш орқали радикал ғояларга мойилликни камайтириш;

3. “Киберпрофилактика марказлари” ташкил этиш;

4. Таълим муассасаларида профилактика инспекторлари иштирокида “Мафкуравий барқарорлик” фанини жорий этиш;

5. Ёшлар орасида диний-маърифий саводхонликни ошириш мақсадида Ислом цивилизацияси маркази, муфтийлик ва маҳалла билан ҳамкорликни кучайтириш.

Терроризм ва экстремизмнинг олдини олишда профилактика инспекторларининг фаолияти давлат хавфсизлигининг асосий элементи ҳисобланади. Бу фаолият фақат ҳуқуқий эмас, балки маънавий, ахборот ва психологик ёндашувларни қамраб олиши зарур.

Профилактика тизимини такомиллаштиришда:

- рақамли мониторинг;
- фуқаролик жамияти институтлари билан ҳамкорлик;
- илмий асосланган индикаторлар;
- ёшлар билан ишлашда ишончли мулоқот маданияти муҳим аҳамият касб этади.

Шундай қилиб, профилактика инспекторларининг замонавий билимга, ахборот таҳлили ва психологик мулоқот кўникмасига эга бўлиши — ёшларни терроризм ва экстремизмдан ҳимоя қилишнинг энг самарали воситаси ҳисобланади.

Профилактика инспекторларининг ёшлар орасида терроризм, экстремизм ва бошқа иллатларнинг олдини олиш фаолияти давлатнинг хавфсизлик тизимида муҳим ўрин тутди. Терроризм ва экстремизмнинг замонавий шакллари мафкуравий, ахборотий ва ижтимоий кўринишларга эга бўлиб, уларга қарши фақат жазо чоралари эмас, балки комплекс профилактик ёндашув зарур.

Олиб борилган илмий таҳлиллар қуйидаги асосий хулосаларни кўрсатди:

1. Терроризм ва экстремизм таҳдидлари асосан ёшлар қатламига йўналтирилган. Бу жараён ижтимоий-иқтисодий муаммолар, ишсизлик, моддий етишмовчилик, маънавий бўшлиқ ва интернет орқали радикал ғояларнинг тарқалиши билан боғлиқ.

2. Профилактика инспекторлари фаолиятида психологик ва педагогик ёндашув етишмайди. Ёшлар билан ишлашда ишончли мулоқот маданияти ва замонавий ахборот усулларидадан фойдаланиш паст даражада.

3. Ахборот маконида мафкуравий хавфларни аниқлаш ва уларни олдини олиш бўйича тизимли фаолият етишмайди. Бу ҳолат радикал контентни тарқатиш учун кенг имконият яратади.

4. Маҳалла, таълим муассасалари ва фуқаролик жамияти институтлари ўртасидаги ҳамкорлик ҳали етарли даражада эмас. Бунинг натижасида ёшлар билан олиб борилаётган профилактика тадбирлари ўзаро мувофиқлаштирилмаган ҳолда амалга оширилмоқда.

5. “Хавфсиз талаба” ва “yoshlar.ijro.uz” электрон платформалари рақамлаштирилган профилактиканинг янги босқичини бошлаб берди. Бу тизимларнинг имкониятларини кенгайтириш орқали профилактика инспекторлари фаолиятининг самарадорлигини янада ошириш мумкин.

Тадқиқот жараёнида қуйидаги илмий янгиликлар асосланди:

- Терроризм ва экстремизмга қарши профилактикада мафкуравий иммунитетни шакллантириш тушунчаси илмий жиҳатдан асосланди;

- “Ёшлар хавфсизлиги индекси” атамаси илмий муомалага киритилди — у ҳудудий даражада ёшлар орасида радикал ғояларга мойиллик даражасини баҳолаш имконини беради;

- “Киберпрофилактика” йўналиши алоҳида профилактика усули сифатида асосланди;

•Профилактика инспекторлари фаолиятида ахборот ва психологиянинг интеграциялашган модели ишлаб чиқилди.

Терроризм ва экстремизмнинг олдини олишда профилактика инспекторлари фаолиятини такомиллаштириш бўйича амалий тавсиялар куйидагича:

1. Ҳуқуқий ва ташкилий чоралар

•“Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонунда “мафкуравий хавфсизлик ва киберпрофилактика” бўлими киритилиши лозим;

•Профилактика инспекторлари фаолиятини мувофиқлаштирувчи миллий электрон маълумотлар платформаси яратилиши керак;

•Ҳар бир ҳудудда Ёшлар хавфсизлиги индекси орқали вазият таҳлили ва баҳолаш тизими жорий этилсин.

2. Ташкилий-амалий чоралар

•Профилактика инспекторлари учун ахборот хавфсизлиги, психология ва педагогика бўйича махсус курслар ташкил этилсин;

•Инспекторлар малакасини ошириш марказлари базасида терроризм ва экстремизмга қарши махсус ўқув модули жорий этилсин;

•“Киберпрофилактика марказлари” ҳар бир вилоятда ташкил этилиб, ижтимоий тармоқларда ёшлар фаолиятини таҳлил қилиш механизми йўлга қўйилсин.

3. Ахборот-маърифий чоралар

•Таълим муассасаларида “Мафкуравий барқарорлик ва ахборот хавфсизлиги” мавзусида мунтазам семинарлар ташкил этиш;

•Ёшлар ўртасида радикализмнинг салбий оқибатларини кўрсатувчи реал мисолларга асосланган видеомаърузалар ва подкастлар тайёрлаш;

•Расмий дин вакиллари, маҳалла фаоллари ва ННТлар иштирокида маънавий-мафкуравий тарғибот гуруҳлари тузиш.

4. Ижтимоий-иқтисодий чоралар

•2024 йил статистикасига кўра , жиноятларнинг аксари ишсизлик ва моддий етишмовчилик билан боғлиқ. Шу боис, профилактика инспекторлари меҳнат ва аҳоли бандлиги марказлари билан ҳамкорликда ишсиз ёшларни ишга жойлаштириш дастурларини амалга ошириши зарур;

•Ёшларни тадбиркорликка жалб қилиш, субсидия ва кредит дастурлари орқали уларни ижтимоий фаол қатламга айлантириш.

5. Ахборот технологиялари соҳасидаги тавсиялар

•“Хавфсиз талаба” тизимини барча олий ва ўрта махсус таълим муассасаларида мажбурий жорий этиш;

•“yoshlar.ijro.uz” платформасини профилактика инспекторлари учун ягона ишчи муҳитга айлантириш — бу орқали ҳар бир ёшнинг муаммоси, иш фаолияти ва профилактик чоралари электрон равишда қайд этилади;

- Ёшлар фаолиятини рақамли кузатиш тизими орқали терроризм ва экстремизм хавфини барвақт аниқлаш механизмини ишлаб чиқиш.

Тадқиқот натижалари қуйидаги соҳаларда амалий фойда келтиради:

- Ички ишлар органлари ва профилактика тизимида фаолиятни такомиллаштиришда;

- Ёшлар ишлари агентлиги ва таълим муассасаларида профилактик дастурларни ишлаб чиқишда;

- Диний идоралар ва жамоат ташкилотлари фаолиятида мафкуравий барқарорликни таъминлашда;

- Терроризм ва экстремизмга қарши давлат дастурларини ишлаб чиқишда илмий асос сифатида.

Профилактика инспекторлари фаолияти терроризм ва экстремизмнинг олдини олишда давлат хавфсизлигининг муҳим бўғини ҳисобланади. Бу тизимнинг самарадорлиги фақат ҳуқуқий назорат эмас, балки маънавий, ижтимоий ва ахборотий ёндашувларни бирлаштириш орқали таъминланади.

Шундай экан, келгусида профилактика тизимини қуйидаги йўналишларда ривожлантириш долзарб аҳамият касб этади:

- илмий асосланган, рақамли ва инсонпарвар профилактика моделини яратиш;

- ёшлар онгида миллий ғоя ва ватанпарварликни мустаҳкамлаш;

- экстремизм ва терроризмга қарши курашда фуқаролик жамияти институтларини фаол жалб қилиш.

Бу чоралар ёш авлодни ёт ғоялардан ҳимоя қилиш, уларни маънавий етук, ватанпарвар ва ҳуқуқий онги юқори шахслар сифатида тарбиялашнинг асосий кафолати бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон) <https://lex.uz/docs/6445145> (Мурожаат вақти: 08.10.2025й)

2. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонуни. (Мурожаат вақти: 08.10.2025й)

3. Мирзиёев Ш.М. Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Президент Фармони – 2021(Мурожаат вақти: 08.10.2025й)

4. Шавкат Мирзиёев. «Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови ». Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 24 йиллигига

бағишланган танталали маросимдаги маърузаси./ Халқ сўзи. - 2016. -№ 243(6678) Б. 1-3(Мурожаат вақти: 08.10.2025й)

5. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. – Т., «Ўзбекистон», 2016. – 56 б. (Мурожаат вақти: 08.10.2025й)

6. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови.– Т.,«Ўзбекистон»,2017.–48 б. (Мурожаат вақти: 08.10.2025й).

7. 2022 йил 28 январда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сонли Фармони. (Мурожаат вақти: 08.10.2025й).

8. Атажанов Ў. М. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДАГИ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАР //World scientific research journal. – 2023. – Т. 12. – №. 2. – С. 81-89.

9. Атажанов Ў. Шаҳар ҳудудида жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича профилактика инспектори фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишнинг бугунги ҳолати ва ўзига хос хусусиятлари //Актуальные вопросы обеспечения прав женщин и предотвращения насилия в семье в Узбекистане. – 2024. – Т. 1. – №. 1. – С. 24-30.

10. Майор А. Ў. М. ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ МАХАЛЛА ФУҚАРОЛАР ЙИҒИНЛАРИДАГИ ҲИСОБОТ БЕРИШ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ТАҲЛИЛИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 11. – №. 6. – С. 117-121.

11. Атажанов, Уткир Маматсалаевич. "ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ ЦИФРОВОЙ КРИМИНАЛИСТИКИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНСПЕКТОРОВ ПРОФИЛАКТИКИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ И КООРДИНАЦИИ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА." JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH 8.5 (2025): 127-135.

12. Қадамович Б. Ҳ. ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ТАРБИЯСИ ОҒИР БЎЛГАН ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР БИЛАН ИШЛАШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЕТИШ БЎЙИЧА ИЛҒОР ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ //Eurasian Journal of Academic Research. – 2024. – Т. 4. – №. 4-1. – С. 95-100.

13. Ганиев Ф. Т., Давлетов Ф. О. У. РАБОТА ИНСПЕКТОРА ПРОФИЛАКТИКИ С БЕЗНАДЗОРНЫМИ И БЕСПРИЗОРНЫМИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ПРОБЛЕМЫ И ПРОБЕЛЫ НА ПРАКТИКЕ //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 16. – С. 179-182.